

BOULEVARD / FILM / THEATER

Als je niets dan liefde hebt – Zvizdal is prachtig hoogtepunt van Festival Boulevard #tfboulevard

recensie en interview

Zvizdal - Tsjernobyl so far so close, door Berlin/Het Zuidelijk Toneel

Veruit een van de meest indrukwekkende theaterervaringen van mijn leven maakte ik vrijdag 5 augustus 2016 mee. Ik was te gast bij 'Zvizdal – Tsjernobyl so far, so close' van het Vlaamse gezelschap Berlin, in coproductie met Het Zuidelijk Toneel. Ik zag deze 'documentaire installatie' in een lege fabriekshal in Den Bosch, waar het werk een prachtig rustpunt vormt in de verder bruisende hectiek van Festival Boulevard. De film, gecombineerd met live-opnames van kleine maquettes onder het filmdoek, confronteert je ongekend intens met de basis van wat leven en liefde is.

Zvizdal gaat over de ontmoeting van drie documentairemakers met een oud boerenechtpaar dat als enige achterbleef in de '[verboden zone \(https://en.wikipedia.org/wiki/Chernobyl_Exclusion_Zone#10-kilometre_and_30-kilometre_Zones\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Chernobyl_Exclusion_Zone#10-kilometre_and_30-kilometre_Zones)', die in 1986 werd ingesteld rondom de geëxplodeerde kerncentrale in Tsjernobyl. Het gebied is voor eeuwen ongeschikt voor menselijke bewoning, maar toch wonen Nadia en Petro er al dertig jaar. De cameraploeg volgt gedurende een aantal jaren hun leven in totale afzondering.

Verademing

In deze tijd, waarin het dagelijks gaat over pensioenen, ouderenzorg en de vraag of we onze levensstandaard wel op peil kunnen houden, was de voorstelling een verademing. Een diep ontroerende verademing, dat dan weer wel. Ik zag twee mensen die als echtbaar meer wijsheid in pacht hadden over leven, liefde en wat de wereld eigenlijk is, dan ik ooit heb meegemaakt. Twee mensen, die zonder stromend water, zonder elektriciteit, zonder communicatiemiddelen en zonder burens in een lege wereld een eigen minimaatschappij hebben gevonden, met een koe, een paard, een hond en een kat.

De zaal was diep onder de indruk, het gesnotter was niet van de lucht. Niet dat het altijd om gesnotter moet gaan, maar al de honderdtachtig mensen die met mij bij deze voorstelling zaten hebben iets wezenlijks geleerd over waar het werkelijk om gaat, in dat leven van ons. En het is ook essentieel dat ik het einde van het verhaal niet weggeef. Je moet zorgen dat je dit meemaakt.

Groepsreis

Na afloop sprak ik twee van de makers: Yves Degryse en Cathy Blisson. Ik wilde weten hoe je dat doet: zoiets maken. Het blijkt een kwestie van lange adem, vertellen ze. Cathy, nu dramaturg, maar toen nog theatercriticus voor een Parijs' tijdschrift maakte in 2009 met een groep journalisten en kunstenaars een reis door de verboden zone rondom de ontplofte reactor van Tsjernobyl, op de grens van Wit-Rusland en Oekraïne. Het gebied zo groot als de hele provincie Zuid-Holland, voorgoed onbewoonbaar geworden door de enorme radioactiviteit die bij de ramp in 1986 vrijkwam en die nog steeds vrijkomt uit de lekkende 'sarcofaag' die over de gesmolten kern heen is gebouwd.

Cathy Blisson: 'We waren op zoek naar verlaten gebouwen en dorpjes. Een van de leden van onze groep ging een zijweggetje in, en liep een paar honderd meter verder opeens tegen Petro aan. Hij riep mij erbij. Die ontmoeting maakte diepe indruk. Ik voelde toen aan dat het een verhaal was dat verder ging dan het verhaal over Tsjernobyl. Het ging veel meer over hoe ze in het leven stonden, over wat tijd in hun leven betekent. Voor mij werd het een metafoor over het leven zelf en over hoe we zelf met tegenslag en liefde omgaan.'

Yves Degryse: 'Ik kende Cathy alleen van telefonische interviews. We spraken elkaar voor het eerst live in Parijs terwijl we daar met een ander project stonden. En daar vertelde ze mij over haar ontmoeting met Petro en Nadia. Al vrij snel besloten we toen om ermee aan de slag te gaan.'

Kleinste deur

Wijbrand Schaap: Wat maakt deze twee makers zo geschikt om juist dit project te doen?

Cathy Blisson: 'Ze werken al een paar jaar aan een groot project, het Holoceenproject. Dat bestaat er uit dat ze naar een plek gaan en daar verhalen opgraven. En hun werkwijze is dat ze binnengaan door het kleinst mogelijke deurtje, om uit te komen op het grootst mogelijke verhaal dat er te vertellen is. Dat zijn altijd verhalen die gaan over hoe onze wereld verandert, en welke dynamiek daar achter zit.'

Yves Degryse: 'We komen uit een theaterachtergrond. Zoals een toneelregisseur een tekst uitkiest, kiezen wij een stad uit. Die behandelen we zoals een regisseur een theatertekst. We willen meer vertellen dan alleen het verhaal van die stad zelf. We plannen niet zoveel. Ieder project, ieder bezoek aan een stad leidt eigenlijk vanzelf tot een volgend project. Toen we bijvoorbeeld een jaar in Jeruzalem hadden gewerkt, leek het volkomen logisch om daarna helemaal leeg opnieuw te beginnen, dus zijn we naar de Noordpool gegaan. Het is een combinatie van plan en intuïtie.'

‘Voor het verhaal over Nadia en Petro hadden we wel een plan, maar we konden weinig anticiperen. Het is toch anders wanneer je met en camera ertussen praat, of gewoon ‘live’. We kenden het hele verhaal ook nog niet. We wisten alleen dat ze 84 jaar oud waren toen we daar voor het eerst kwamen. we namen ons voor om er een keer per jaar langs te gaan, in verschillende jaargetijden. We gingen ervan uit dat we dat drie jaar lang zouden doen. We hadden niet gepland dat het uiteindelijk 5 jaar zou duren en tachtig uur aan videomateriaal zou opleveren.’

Paddenstoelen

‘Het verhaal was ook niet te plannen. We konden niet vooraf bellen, want telefoon is er niet. Een brief schrijven, ook onmogelijk. We gingen er dus steeds op de bonnefooi heen en moesten maar zien of we ze te spreken konden krijgen. Soms moesten we uren wachten voor er tijd was om een gesprek te voeren. We leerden ons aan hun ritme aan te passen. Soms liepen ze voorbij terwijl we in de tuin zaten te wachten, en zeiden een paar dingen, en liepen weer verder. Dat ritme moesten we volgen.’

‘We bleven elke keer een paar dagen tot een week. In het begin voelde het als de hel. Je bent je de hele tijd bewust van de onzichtbare straling, maar na een tijdje begon het te wennen en werden de bezoeken meer ontspannen. Je houdt er geen rekening meer mee. Er is nog steeds straling, maar het verschilt van plek tot plek. Voor ons was het een kwestie van niet al het voedsel op te eten dat ze ons aanboden. Vooral de paddenstoelen die ze kweekten moesten we op een vriendelijke manier aannemen, en vervolgens zo snel mogelijk dumpen. De eerste keren gingen we steeds na afloop door een scanner, maar dan viel de dosis straling mee. Uiteindelijk hoefde dat niet meer, en kregen we alleen het advies om geen riskante dingen te doen.’

Cathy Blisson: 'Zolang je er niet je hele leven doorbrengt is het risico te overzien. Als je er dagelijks leeft, zoals zij, loop je wel gevaarlijke doses straling op, maar omdat zij al oud zijn, ontwikkelen de symptomen zich heel langzaam. Dat is ook waarom de protocollen aan het veranderen zijn. Als er weer zoiets gebeurt als Tsjernobyl zullen ze de oude mensen niet dwingen om te vertrekken. Het trauma om weg te moeten van hun geboortegrond is veel ernstiger dan de schade die ze door de straling op zullen lopen.'

Geconcentreerd

Wijbrand Schaap: Uiteindelijk gaat het verhaal niet over straling en Tsjernobyl, maar over twee oude mensen die helemaal op elkaar aangewezen zijn, en die los van alle moderne gemakken bezig zijn met leven.

Yves Degryse: 'Als je er zo lang komt, een paar jaar lang, dan ga je steeds meer herkennen. Patronen, details. Het vertelt je iets over hoe het is om samen te leven, om op elkaar aangewezen te zijn, terwijl je soms ook juist alleen wilt zijn. Hoeveel contact met anderen heb je nodig om te overleven? Hoeveel spullen heb je nodig om te overleven. Bij hun zit dat in een heel geconcentreerde plek. Ze hebben dertig jaar in totale isolatie geleefd. Het is hun persoonlijke leven, daar kun je moeilijk afstand van nemen.'

Wijbrand Schaap: Het verhaal lijkt ook heel teatraal. Ik moest denken aan Tsjechovs toneelstuk De Kersentuin, en dan vooral over het einde van dat stuk, als de oude bediende Firs vergeten achterblijft in het afgesloten huis, terwijl het landgoed aan zijn einde komt.

Yves Degryse: 'Er zit veel poëzie in de manier waarop Nadia en Petro praten. Het zijn hele karakteristieke zinnen, en de gedachte aan Tsjechov doemt inderdaad op. Er zit ook veel leegheid in Tsjechov, veel wachten, veel filosofie in heel aardse dingen.'

Script

Wijbrand Schaap: Bij het weglopen uit de zaal hoorde ik iemand zegegn dat ze dacht dat het acteurs waren, of dat het verhaal vooraf geschreven was.

Cathy Blisson: 'Dat zou echt onmogelijk zijn geweest. We wisten nooit hoe ze zouden reageren, wat ze zouden zeggen, we wisten ook nooit vooraf wanneer en of we ze zouden ontmoeten, en hoe het me ze zou zijn, of ze nog zouden leven. Dat kun je op geen enkele manier van tevoren uitdenken of voorschrijven.'

Yves Degryse: 'Dat is precies wat er gebeurt wanneer je zo diep gaat in non-fictie. Hoe dieper je gaat, hoe vreemder het wordt, en hoe meer het gaat lijken op fictie, op iets dat verzonnen is. Daarom is het voor mij ook theater en niet en documentaire.'

Goed om te weten

Zvizdal is nog te zien op 6 en 7 augustus

([http://www.festivalboulevard.nl/nl/programma/id-579/zvizdal-\(tsjernobyl-+-so-far-so-close\)/](http://www.festivalboulevard.nl/nl/programma/id-579/zvizdal-(tsjernobyl-+-so-far-so-close)/)). Er is ook een landelijke tournee (<http://berlinberlin.be/nl/tourdata/>).

91%

